

Des coutumes du culte populaire l'auteur mentionne celle qui veut que les frais de la fête d'un Saint, c'à d. l'argent dépensé pour les repas servis aux pèlerins, soient payés par certains habitants de l'île appelés «frères», le labourage se fait par des travestis pendant la période du carnaval etc.

Β'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ
(16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ - 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1967)

ΥΠΟ ΑΝΝΗΣ Ι. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Ἡ ἔρευνα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τρικάλων ἐγένετο τῆς βραχείας χρονικῆς διαρκείας αὐτῆς (16 Σεπτεμβρίου - 3 Ὀκτωβρίου) περιορίσθη εἰς τὴν κωμόπολιν Πύλην καὶ τὰ χωρία Ἱερός Προκόπιος καὶ Κολονηροί. Ἡ συλλεχθεῖσα δὲ διὰ καταγραφῆς λαογραφικῆ ὕλης καὶ περιηγηθείσα εἰς τετράδιον (σελ. 488, σελ. 8 μεγάλ.) κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' ἀριθ. 3212.

Εἰς τὴν ὕλην ταύτην περιέχονται:

α) Ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου: ᾠδαὶ 181, νανουρίσματα 2, παραδόσεις 156, ἔμφδοι 4, παραμύθια 3, παροιμίαι 2, παιδιὰ 6, αἰνίγματα 35, εἰδήσεις περὶ μετεωρολογίας, ἀστρολογίας, μαντικῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, λαϊκῆς λατρείας καὶ δημώδους λατρικῆς.

β) Ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου πληροφορίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸ λαϊκὸν δίκαιον, τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, τὸ παιδίον, τὸν γάμον, τὴν τελευτὴν κ. ἄ.

γ) Ἐκ τοῦ φυσικοῦ (ὕλικοῦ) βίου εἰδήσεις περὶ τῆς λαϊκῆς κατοικίας, ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν, μελισσοκομίας, ποιμενικοῦ καὶ γεωργικοῦ βίου κ. λ. π.

Φωτογραφίαι παρατίθενται σχετικαὶ πρὸς τὴν συγκομισθεῖσαν ὕλην. Πρὸς τοῦτοις ἐπραγματοποιήθη ἔτι καὶ ἡχογράφησις 133 μελωδιῶν ᾠμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν (βλ. εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης ἀρ. 15112 - 15244).

Ἐκ τῶν καταγραφεισῶν παραδόσεων ἀναφέρεται ἡ ἀκόλουθος ἐκ Πύλης.

Μιὰ βολὰ ὁ πατήρ Κοσμάς πέρασε ὅλον τοῦ Ξηρόμερου κ' ἔφτασε στὸν Κραβασαρά, ἦθιλι νὰ πηγαῖν στὴν Πάτρα κ' ἤθελε νὰ ἀνταμωθῇ μὲ τὶς μαθητές τ' ἀλλὰ δὲν μπόρ' γι νὰ πηγαῖν γιατί ἦτανι θάλασσα κ' ἔρριξι ἀπάν' στὴν θάλασσα

¹ Συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 56427/1967 ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

τὴν κάπα τ' καὶ τὸ κοντοκάπ'τ' καὶ πέρασι καὶ ξαναεπέστρεψε μὲ τ'ς μαθητές τ' μὴ τὸν ἴδιον τρόπον (χφ., σ. 30).

Παρόμοιαι διηγήσεις φέρονται περὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου (*Αρτα), τῶν δοσίων Παταπίου (Γεράνεια), Χριστοδούλου (Λέρος), μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν (Πά-
τιμος, Θήρα, Μεγανήσιον Λευκάδος, Κρήτη, Σίκινος, Κύπρος) κ. ἄ.¹.

Τὸ θέμα τοῦτο παρελήφθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ πιθανώτατα ἕξ ἀγιολογικῶν διη-
γήσεων, αἱ ὅποια προέκυψαν ἐκ τῆς εἰς τὸ εὐαγγέλιον περιεχομένης θαυματικῆς
διηγήσεως περὶ βαδίσσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Πέτρου
ἐκ τῶν μαθητῶν (Ματθ. 14, 25-29)².

Περὶ τούτου διδακτικὴ εἶναι ἡ διήγησις εἰς τὸ συναξάριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάν-
νου τοῦ Ἐρημίτου. «Καὶ ὁ ἅγιος ἔρχεται μὲ μεγάλην πίστιν εἰς τὸν αἰγιαλόν,
καὶ κάμνων τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ ἀπλώσας τὸ ράσο του εἰς τὰ
ὑδατα τῆς θαλάσσης, καὶ θέσας τὴν ράβδον αὐτοῦ ὡς κατάρτιον καὶ τὸ ἥμισυ
τοῦ ράσου του ὡς ἄρμενον, προσηύχετο καὶ πᾶσιν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ ὁ Θεὸς νὰ
περάσῃ ἀβλαβῆς εἰς Κρήτην νὰ ἀπολαύσῃ τοῦ ὕδατος. Ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι
Πατέρες προσηύχοντο μετὰ πίστει, ἵνα τῶναι τὸ ποθούμενον. Καὶ πάλιν ὁ
Ἰωάννης ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ λέγων τὸν ἅγιον σύμβολον
καὶ ἄλλα κατασκευακτικά, ψαλμοὺς καὶ τροπάρια, καὶ σφραγίσας τὸν αἰγιαλὸν τῇ
σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἀνέβη ἑπ'αὐτὸν εἰς τὸν μανδύαν αὐτοῦ καί, ὡς τοῦ θαύ-
ματος, ἤρχισεν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου τῆς πλῆξης τὴν θάλασσαν καὶ οὕτω πλέων
καὶ ψάλλων ἔτρεχεν ἀδιστακτικῶς πρὸς τοὺς ἀδελφούς...»³.

² Αναφέρεται προσέτι καὶ διάσωσις αἰχμαλώτων ἐπὶ μανδύου τῆς Παναγίας
ἥ ἐπὶ τοῦ ράσου ἁγίων⁴.

¹ Βλ. Στεφάνου Δ. Ἡμέλλου, Ἡ περὶ πειρατῶν λαϊκὴ παράδοσις, ἐν Ἀθήναις
1968, σ. 71.

² «Τετάρτῃ φυλακῇ τῆς νυκτός ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς περιπατῶν ἐπὶ τῆς
θαλάσσης καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες
ὅτι φάντασμα ἐστὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραζαν, εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων·
θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευ-
σόν με πρὸς σὲ ἔλθειν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ εἶπεν, ἔλθέ. Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος
περιπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα ἔλθειν πρὸς τὸν Ἰησοῦν». Πρβλ. Μάρκ. 6, 48. Ἰωάνν. 6, 19.
Τὸ θέμα καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην: Ἰὼβ 9, 8 «Ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ
περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους».

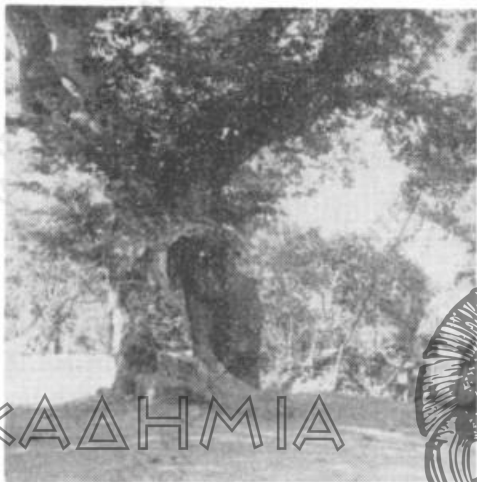
³ Ν. Β. Τωμαδάκη, Ὑμνογραφικὰ καὶ ἀγιολογικὰ Ἰωάννου τοῦ Ξένου καὶ τρεῖς
νέοι συγγραφεῖς κανόνων, Μάρκος Χαμετῆς, Γαβριήλ Ροδίτης καὶ Δημήτριος Σουρούμλης.
Ἑπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. 20 (1950), σ. 327.

⁴ Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, ἐνθ' ἄν., σελ. 70.

Ἐκ τῶν τοπικῶν διηγήσεων παραθέτομεν τὴν ἱστορικὴν περὶ τῆς διελεύσεως ἀπὸ τὴν Πύλην τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τινας περὶ τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος¹.

α) «Οὐ Ἀλῆς Πασᾶς πέρασι ἀπὸν ὄδῳ ἀπ' τὴν Πόρτα (Πύλη) κ' ἔφτειασι κατανλ'σμο στὸν Πλάτανο στὴ βρύσ' (νοτιοανατ. τοῦ χωριοῦ) καὶ φαίνεται ἀκόμα, τὸ κάψιμο ὅπου ἔκανε κατανλ'σμο (χφ., σελ. 26 Πύλη) (βλ. εἰκ. 1)

β) 1) «Στὴν Πόρτα - Παναγιᾶ² εἶχ' τοῦ καλύβι τ' ὁ ἅγιος Βησσαρίων κ'

Εἰκ. 1. Ὁ πλάτανος μετὰ τὸ κάψιμο
ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

Εἰκ. 2. Ἡ Πόρτα - Παναγιᾶ

ὕστερα ἀπὸν καιρὸ ἔμεινε μιὰ πέτρα μεγάλη, ἐκεῖ ἄφ'σι τὴν πατ'σιὰ ἀπὸν μπλάρ'. Μιὰ βολὰ πῆγαν νὰ σπάσουν τὴν πέτρα γιὰ νὰ βροῦν λιφτὰ καὶ παρουσιάστ'κι οὐ ἄγιους κὶ τ'ς χτύπησε κὶ τ'ς ἔφτειασι μιγάλα πράματα. Αὐτὰ τὰ ἔφτειασι οὐ ἄγιους γιὰ νὰ δείξ' ὅτ' τὸ μέρος ἦταν θ'κότ'» (χφ., σελ. 25. Πύλη) (βλ. καὶ σελ. 201)³.

2) «Ὅταν πέθανι οὐ ἄγιους ἄφ'σι ἐντολὴ νὰ τοὺν ξιθάφουν σὶ σαράντα μέ-

¹ Περὶ τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος βλ. Κ. Δουκάκη, Μέγας Συναξαριστής, Ἀθῆναι 1894, Μὴν Σεπτέμβριος, σελ. 193 - 226.

² Σήμερον ὑπάρχουν ἐλάχισται οἰκίαι καὶ ἡ περίφημος Βασιλικὴ τῆς Πόρτας Παναγιᾶς (βλ. εἰκ. 2), ἣτις ἀνήκει εἰς τὴν Πύλην (Πόρταν).

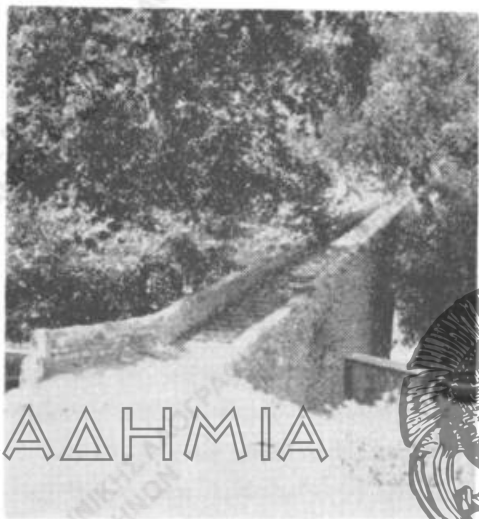
³ Ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιχειρήσαντος τὴν σύλησιν (Συμεὼν Τσαμόπουλος).

⁴ Τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1541. Ἡ χρονολογία αὕτη ἀναγράφεται ἐπὶ χειρογράφου κώδικος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Ὁ Ἱεροθεὸς τοποθετεῖ ταύτην «περὶ τὸ 1550» (βλ. Βίκτωρος Ματθαίου, ἐνθ' ἀν., σελ. 377). Ἡ μνήμη τοῦ Ἀγίου ὡσαύτως ἐφορτάζεται τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν. (Αὐτόθι, σελ. 359).

ρις. Αὐτὰ τὰ 'πι σ' ἕναν ἀράπ' ὑπηρέτ' πού 'χι κὶ πῆγι κὶ τὸν ξέθαφι κὶ τὸν βρῆκι οὐλον ἐχτὸς ἀπὸν τὴν κἀρα κὶ τοῦ ἔνα του χέρ'» (χφ., σελ. 4 Πύλη).

3) «'Αμα ἔπισι ἡ βλογιὰ ἦτανι 'κεῖ στοῦ 1914 φέραν τὴν κἀρα τοῦ αἰ - Βησσάριου κὶ πέρασι». (χφ., σ. 178, Καλόγηροι).

Κατὰ τὸ 1926 - 1927 ἐπίσης ὁ ἅγιος ἔσωσε τὴν περιοχὴν ἐκ τῆς καταστρεπτικῆς ἀκρίδος (χφ., σ. 3, Πύλη).

Εἰκ. 3. Ἡ γέφυρα τοῦ Κοράκου.

Εἰκ. 4. Ἡ καμάρα τῆς γέφυρας τοῦ Κοράκου.

4) «Στοὺς χρόνους ποὺ ζοῦσι οὐ "Ἅγιους Βησσάριους, τὸν κερὸ πού'ταν 'πίσκουπους εἶχι πέσ' πανούκλα κὶ στὴ Μολδοβλαχία. Τότε τὸν κάλισαν τὸν ἅγιον γιατί ἦταν ἀκ'στὰ ὅτ' φτειάν' θάματα. Οὐ ἅγιους πῆγι κ' ἔφτειασι λιτανεῖα μὴ γὰρ κὶ παρακάλισι πουλὸν τοῦ Θιὸ κὶ ἀπ' τῇ μέρα ποὺ πῆγι κ' ἔφτειασι τὴ λιτανεῖα πέρασαν δυὸ μέρις κ' ἔπαφι τὸν κακό¹. Τότε οὐ τότε βασ'λιὰς τ'ς Μολδο-

¹ Καὶ εἰς τὸ συναξάριόν του ἀναφέρεται : «ἔδωκε καὶ εἰς τὸν "Ἅγιον Βησσαρίωνα τὸ νὰ διώκη τὴν πανώλην καὶ διὰ μέσον τῆς σεβασμίας αὐτοῦ καὶ παντίμου κάρας νὰ γίνεταί πανταχοῦ τοῦ πάθους τούτου ἱατρὸς ταχύτητος καὶ μέγας ἀντιλήπτωρ καὶ βοηθός... καὶ ἐν τῷ ἅμα πάει ἡ φθορὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῆς καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς τόπους τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Ἡπείρου θαυματουργεῖ ἡ ἀγία αὐτοῦ κἀρα καὶ ἡ ἀγία του σιαγὼν καὶ προσκαλεῖται διὰ τὴν τοιαύτην τῆς πανώλους ἀσθένειαν... ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίφημον Οὐγγροβλαχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν παράδοσιν ὅτι ὑπῆγεν ἐν τῇ ζωῇ του ὁ "Ἅγιος ἡ προσκληθεὶς διὰ τὴν πολλὴν του φήμην καὶ ἀγιότητα ἡ διὰ χρεῖαν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Μοναστηρίου». (Βλ. *Βίκτωρος Ματθαίου*, ἐνθ' ἄν., σ. 380 - 381).

βλαχίας ἔστειλε χρυσάφ' ἓνα φόρτουμα κι οὐ ἄγιους τότε ἔφτειασι τοὺ μαναστήρ'». (χφ., σ. 202, Πύλη).

5) «Τὴ Γέφυρα τοῦ Κοράκου τὴν ἔχτισι οὐ ἄγιους Βησσάριους, ὅταν τὴν τελείωσαν οἱ μαστόρ' ἀνέβ' κι οὐ "Άγιους ἀπάν' κι τ'ς λέει: Πῶς φαίνουμι ἰδῶ; Κι τότε τοῦ 'παν. — Σὰν κόρακας, Παπούλη μ'. Κ' ἔτσ' ἀπὸν τότε πῆρι τ' ὄνομα κ' ἡ γέφυρα τοῦ Κοράκ'». (χφ., σ. 34 Πύλη), (βλ. εἰκ. ἀρ. 3 καὶ 4).

"Άλλαι παραδόσεις ἀναφέρουν περὶ τοῦ χρόνου (1514) τῶν μέσων κατασκευῆς ὡς καὶ τῶν προκυψασῶν ἀντιξοοτήτων ἐξ αἰτίας διαβολῶν κακῶν ἀνθρώπων (βλ. χφ., σ. 3 καὶ 202).

6) «Στὴν Καμάρα τ'ς Πύλ'ς δούλιβαν οἱ μάστορ' κι πάει κι οὐ ἄγιους Βησσάριους¹ μ' ἓνα ταγάρ' καὶ τ'ς πάει τρία πρόσφουρα κ' ἓνα κανάτ' κρασί. Οὐ ἄγιους τ'ς εἶπι ἐλᾶτι νὰ φᾶμι κι νὰ πιούμι. 'Κεῖν' ἦταν θυμουμέν' γιατί εἶχαν μάθ' πῶς δὲν εἶχε λιφτὰ νὰ τ'ς πληρώσ' κι πῆγαν μὲ κρύα καρδιά κι θυμουμέν' λὲν στοὺν ἅγιον Βησσάριον· λιφτὰ πρέζ' νὰ χ'ς γὰ νὰ γίν' ἡ δ'λειά' ἔτσ' δὲν φτειάν'μι δ'λειά. Τότε οὐ ἄγιους Βησσάριους σήκορσι μιὰ πλάκα κι τ'ς εἶπι: Πάρτι ὅσα σᾶς χρειάζονται. Οὐ προσευχιάτουσας τότε πῶφτειασι τὴ φασαρία, πίστιμι πουλὸν στοὺν ἅγιον κ' ἑκατάσαν εἰλ' κ' ἔφαγαν κ' ἦσαν κι ἅμα τιλείουσι ἡ καμάρα εἶπαν ὅτ' θὰ πιτάξουν τοὺ τούκ' (=σφουρί) κι ὅπον τοὺν βροσὴν ἰκεὶ θὰ χτίσουν ἱκκλησιά. "Ετσ' ἔφτειασαν πέταξαν τοὺ τούκ' κ' ἰκεὶ πὸν τοῦ βροῆκαν χτίσαν μαναστήρ' μὲ 365 κιλλιά. Οὐ ἄγιους Βησσάριους πέθανι ρακέν'τους (χφ., σ. 59 - 60 "Άγιος Προκόπιος) (βλ. καὶ χφ., σ. 169 Καλόγηροι).

Κατ' ἄλλην παράδοσιν τὸ μονύδριον εἶχε 366 κελλιά (χφ., σ. 229, Πύλη).

7) Οὐ ἄγιους εἶχε καταραστὴ τ'ς γ'ναῖκας γιατί μιὰ παλιονγυναῖκα ἔγινε ἰτία (αἰτία) γὰ νὰ τοὺν ποῦν λόγια. Καταράστ'κι κι τὴ Λάρ'σα. "Όταν οὐ ἄγιους ἦταν ἐπίσκονπους Λαρίσης εἶχε φτειάσ' ἓνα χάν' κι μέσα στοὺ χάν' πῆγινε ὅποιους ἤθιλι, δὲν εἶχε κλειδιά, ἄν'γας κ' ἔμπινες μέσα κι κοιμόσ'να. 'Ικεὶ ἔμινε κι οὐ ἄγιους. Μιὰ μέρα 'κεῖν' πὸν τοὺν ζήλιβαν ἤθιλιαν νὰ τοὺν φτειάσ'νι κακὸ γιὰυτὸ ἔβαλαν μιὰ γ'ναῖκα ἀπὸν κάτ' ἀπ' τοὺ κρεββάτι τ'· αὐτὸς ὅπους εἶπαμαν δὲ κλείδουνι κι αὐτὴ ἡ παλιογ'ναῖκα μὸλ'ς κοιμήθ'κι οὐ ἄγιους βγῆκε κι πῆγι κονντὰ στοὺν ἅγιον κ' ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ ἄν'ξαν αὐτοὶ πὸν θέλαν νὰ τοὺν κατηγορήσουν κ' εἶπαν ὅτ' πῆγαινι μὲ τ'ς γ'ναῖκας· ἀμέσους τότε οὐ ἄγιους ἔφυγι ἀπὸν ἐπίσκονπους κι καταράστ'κι τ'ς γ'ναῖκας κι πῆγι στοὺ μαναστήρ'. Σ' αὐτὸ τὸ μαναστήρ'

¹ Παραλλαγή τῆς παραδόσεως βλ. εἰς 'Αλεξ. Κ. Χατζηγάκη, Τ' 'Ασπροπόταμο Πίνδου, Α', Τρίκαλα 1946, σ. 11. Τοῦ Αὐτοῦ, Παραδόσεις τ' 'Ασπροπόταμου, Τρίκαλα 1948, σ. 47.

εἶχι 365 κιλιά. "Αμα καμμιὰ γ'ναῖκα ἤθιλι νὰ πάη σ' αὐτὸ τοῦ μαναστήρ' οὐ ἄγιους δὲν τὴν δέχουνταν. (χφ., σ. 60-61, "Αγιος Προκόπιος) βλ καὶ σ. 3-4 Πύλη).

8) «Μιὰ φονεὴ σηκώθ'κι μιὰ τουρκάλα καὶ πῆγι στὴ μονὴ τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος στὸ Ντούτσικον κ' οἱ καλογεῖρ' δὲν τὴν ἄφ'ναν νὰ μπῇ μέσα καὶ νὰ πάη νὰ προυσκνήσ', γιατί αὐτὸ εἶνι τοῦ θέλ'μα τ' Ἀγίου. Γυναῖκα, νὰ μὴ πατήσ' στοὺ μονναστήρι τ'. Τότι ἡ τουρκάλα, ἅμα οἱ καλόγερ' μπῆκαν μέσα κ' ἐκλεισαν τὴν πόρτα, πῆγι ν' ἀνιβῇ ἀπ' τοὺν τεῖχον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μονναστήρ' δὲν τὴν ἐδέχτ' κ' ἐσχίστ' οὐ τοῖχους κ' ἔφτειασι μιγάλον ρῆγμα. "Ετριξαν οἱ καλογεῖρ' κι ἅμα τὴν εἶδαν τ'ς εἶπαν πάλι ὅτ' δὲν μπορεῖ νὰ μπῇ μέσα, γιατί ἔτσ' θέλ' οὐ ἄγιους, νὰ μὴ μπῇ μέσα. Αὐτὴ ἡ γ'ναῖκα ἀναγκάστηκε νὰ φύγ', φεύγοντας ὅμως ἀπειλοῦσι ἡ τουρκάλα ὅτ' θὰ τ'ς χαλάσ', θὰ στείλ' τ'ς Τούρκ' νὰ τ'ς φτειάσουν μιγάλ' ζημιὰ. "Ομως, ὅταν αὐτὴ πῆγαινε τὴν ἔπιασι ἡ βροχὴ καὶ πῆγι κάτον ἀπὸν μιὰ πέτρα γιὰ νὰ μὴν βρέχεται, ἡ πέτρα ὅμως ἔπεσε καὶ τὴν πλάκωσε καὶ λέγεται μέχρι σήμερα τ'ς Κυρῶς τὸ μάρμαρο. Αὐτὴ ἦταν ἀφεντίνα. Εἶναι λίγα χρόνια τώρα πὺν ἔσπασαν τὴν πέτρα καὶ βῆκαν τὰ κομμάτια τ'ς». (χφ. σ. 24-25, Πύλη).

Αἱ παραδόσεις αὗται ἀναφέρονται περὶ τοῦ φθινοῦ καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἰδίου εἰς τὴν περὶ τοῦ κτλ. Πύλης ζήσαντος Ἀγίου Βησσαρίωνος Β' τοῦ καλομένου τοῦ Σωτήρος¹, Μητροπολίτου Λαρίσης. Ἐκ ταύτων ἡ πρώτη λέγει περὶ τιμωρίας ὑπὸ τοῦ Ἀγίου ἱεροσύλων, θέματος ἡρώτου ἐκ διηγήσεων καὶ ἀπὸ πλείστους ἄλλους τόπους.

Εἰς τὴν αὐτὴν διήγησιν λέγεται περὶ ἄκρους τῆς ὁπλῆς τοῦ ἡμιόνου τοῦ Ἀγίου ἐπὶ μεγάλου λίθου. Πρόκειται περὶ θέματος² μὲ παλαιὰν παραδόσιν καὶ εὐρεῖαν διάδοσιν εἰς διηγήσεις ἑλληνικὰς καὶ ἄλλων λαῶν³.

¹ Πρὸς διευκρίνησιν ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος τοῦ Α' τοῦ ἡγιασμένου, ἐπίσης Μητροπολίτου Λαρίσης. Κατ' ἀρχὰς οἱ δύο ἄγιοι ἐταυτίζοντο. Ἡ διασάφισις ἐγένετο ἐκ τῆς ἐνεπιγράφου τοιχογραφίας τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοῦ ἐν Τρικάλαις ἱεροῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ἡτὶς ἀπεικονίζει τὸν Ἅγιον Βησσαρίωνα Α', τὸν πρῶτον ἀριστερά, καὶ δεξιὰ τὸν τοῦ Σωτήρος. Ὁ κυρίως ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων ἐτοιχογραφήθη τῷ 1575, τὸ δὲ ἀριστερὸν κλίτος τῷ 1627. (βλ. *Βίττωρος Ματθαίου*, ὁ Μέγας Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔκδ. Β', Ἀθήναι 1963, τόμ. Θ' (μὴν Σεπτέμβριος), σ. 359.

² Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 733-735, 742-743, 1139. Κ. Α. Ρωμαίου, Ἀχναρία ἐπάνω σὲ βράχους, Ἀρχεῖον Θεολ. Θεσ., τόμ. ΙΓ' (1946-1947), σ. 209-227, τόμ. ΙΔ', σ. 374-376. Ἀννης Ἰ. Παπαμιχαήλ, Ἐκθεσις λαογραφικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης, ΕΚΛ., ΙΗ'/ΙΘ'/1965-66), σ. 241-242.

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 742-743.

Εἰς τὴν δευτέραν διήγησιν γίνεται λόγος περὶ τῶν ἁγίων λειψάνων καὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου ὑπὸ τινος ὑπηρέτου. Εἰς τὸ συναξάριον αὐτοῦ ἀναφέρεται περὶ τινος Ἀγαρηνοῦ, ὅστις εὗρίσκειτο ἐκεῖ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἀνάγκας. Οὗτος μίαν ἡμέραν ἤνοιξε κρυφίως τὸν τάφον τοῦ ἁγίου, ἥσθάνθη ἄρρητον εὐωδίαν καὶ ἀφήρεσε πάντα τὰ ὅσα ἐκτὸς τῆς κάρας, τὴν ὁποίαν δὲν εὔρεν. Μετέβη κατόπιν εἰς τὴν Δύσιν ὅπου τὰ ἐπώλησε¹. Νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς διηγήσεως.

Περαιτέρω εἰς τὰς παραδόσεις 3 καὶ 4, ὡς καὶ ἐν τῷ Συναξαρίῳ του², ὁ ἅγιος ἀπαντᾷ ὡς προστάτης κατὰ διαφόρων νόσων, ὡς τῆς εὐλογίας, τῆς πανώλους, διώκτης δ' ἔτι καὶ τῆς ἀκρίδος.

Εἰς τὰς παραδόσεις 5-6 ἀναφέρεται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου χορηγήσεως τῶν μέσων πρὸς κατασκευὴν τῆς πρὸς δυσμὰς τῆς Πύλης εὐρισκομένης γεφύρας, τῆς ἐπονομαζομένης τοῦ Κοράκου, ἡ ὁποία ὠκοδομήθη, διότι ποταμός, ὅστις «ἀπὸ τοὺς παλαιούς ἐκαλεῖτο Ἀργυροδίνης καὶ Ἀχελῷος, τώρα ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ Ἀσπροπόταμος, . . . πλημμυρῶν πολλὰς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ χειμῶνος ἐγένετο ἀδιάβατος καὶ κανεὶς τῶν ὁδοιπόρων δὲν ἀπετόλμα νὰ τὸν διαβῇ»³.

Αἱ παραδόσεις 6, 4 λέγουν περὶ τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου τοῦ Μοναστηρίου Δουσίκου⁴. Αὗται ἀνήκουν εἰς τὰς περὶ ἰατρικῆς ἐκκλησιῶν καὶ εἶναι γνωστὰ καὶ εἰς ἄλλους τόπους συνδεσμέναι μετ' ἄλλων τοπικῶν ἁγίων καὶ ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 7 αἰτιολογεῖται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς μεταβάσεως γυναικῶν εἰς τὸ μοναστήριον, ἡ ὁποία, ὡς νομίζω, θὰ διεπλάσθη ἐκ σχετικῆς διατάξεως ὑπαρχούσης εἰς τὴν διαθήκην του «μηδαμῶς γυνὴ τις εἰσερχέσθω ἐν τῇ μονῇ κἂν ἀνάγκαι καταπείγῳσιν ὅ,τι πλεῖσται καὶ μεγάλοι»⁵.

Ἐκ τοῦ συναξαρίου φαίνεται ἐπίσης ὅτι διεμορφώθη καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 8 διήγησις περὶ τιμωρίας γυναικός, μὴ χριστιανῆς, ἀποπειραθείσης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον⁶.

¹ Βλ. *Βίκτωρος Μαθαίου*, ἐνθ' ἀν., σ. 378-379. Περὶ τῆς διηγήσεως ταύτης βλ. καὶ Ἀλεξ. Κ. Χατζηγάκη, Τ' Ἀσπροπόταμο, Α', Τρίκαλα 1946, σ. 11.

² *Βίκτωρος Μαθαίου*, ἐνθ' ἀν., σελ. 380-381.

³ Αὐτόθι, σ. 372-373.

⁴ Τοῦτο ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ συναξάριον τοῦ ἁγίου, ἐνθ' ἀν., σ. 375.

⁵ Βλ. ἄρθρ. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἅγιος Βησσαρίων, Θρησκ. καὶ Ἡθικ. Ἑγκυκλ. 3, στ. 854.

⁶ *Βίκτωρος Μαθαίου*, ἐνθ' ἀν., σ. 384-385.

Ἐκ τῶν παιδιῶν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μὲ τὸ ὄνομα «γ'ρούνα».

1) *Παίζουμε τὴ γ'ρούνα*. ὅσα π'διὰ μαζετοῦμι γιὰ νὰ παίξουμε τὴ γ'ρούνα τοῖσι τρυπῖς ἔχ'μι ἀνοίξ' γύρου γύρου καὶ στη μέσ' ἔχ'μι μιὰ μεγαλύτερ' τρυπα. Κάθε π'δι πὸν θὰ παίξ' τοὺ παιγνίδ' κρατάει ἓνα μπαστούν'· τοὺ μπαστούν' αὐτὸ πρέπ' νὰ τό 'χ' μέσα στη γούρνα του κάθι π'δί. Κεῖνον τοὺ π'δι πὸν θὰ τὰ φ'λάη, φ'λάη τὴ γ'ρούνα. Ἡ γ'ρούνα εἶν' ἓνας ντενεκὲς πὸν εἶνι ἀπ' ὅξου ἀπ' τὴ γούρνα τὴ μιγάλη· πρέπ' αὐτὸ νὰ φ'λάη καλὰ τὴ γ'ρούνα μήπους κάποιους ἀπ' τ'ς ἄλλ' σπρώξ' τοὺ ντενεκὲ κι τοὺν ρίξ' μέσα στη γούρνα πὸν τότε πρέπ' νὰ τοὺν ξαναβγάλ'. Αὐτὸ τὸ π'δι πρέπ' νὰ φ'λάη τὴ γ'ρούνα κι πρέπ' νὰ προσπαθῇ νὰ πιάσ' καμμιά γουρνίτσα ἀπὸν κανένα π'δί, ἅμα αὐτὸ σπρώχν' τὴ γ'ρούνα νὰ τὴν ρίξ' στη τρυπα καὶ δὲν ἔχ' τοὺ μπαστούν' τ' μέσα στήν τρυπα. Ἀμα τοὺ π'δι πὸν τὰ φ'λάει μπήξ' σὶ μιὰ γούρνα τοὺ μπαστούν' τ' πού 'νι ἄδεια, τότε 'κεῖνου τοὺ π'δι κινδίζ' κι τ' ἄλλον χάν' κι τὰ φ'λάει ἱκεῖνον κι ξαναρχίζ' ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοὺ παιγνίδ'. Τ'ς πιὸ πολλὰς βολὰς παίζουσι π'διὰ πὸν ἓνα τὰ φ'λάει ἔχ'νι τὰ μπαστούνια τ'ς μέσα στὶς τρυπες, τ' ἄλλου πὸν τὰ φ'λάει στέκιτι στη μέσ' κεῖ στη γ'ρούνα κι στη μιγάλ' τὴ γούρνα.

Πρόκειται περὶ παιδιᾶς ἡ ἑποῖα εἶναι εὐρύτατα γνωστὴ ὡς «γουρνίδα» (Τρικάλαι Κορινθίας, Σουφλὶ)¹, «γουρουνίτσα» (Μάρι)², «μπασούνα» (Βιθυνία)³, «γ'ρούνα» (Εὐρυτανία)⁴, «γκτζουνάρες» (Σουφλὶ - Εὐβοῦ)⁵, «γουρούνα» (Κατούνα καὶ Καριώται Λευκάδος)⁶, «γουρουνίτσα» (Εἰλῆς - Ἀχαΐα)⁷, «γ'ρούνα» (Σχωρέτσανα νῦν Καταράκτης Ἄρτης)⁸, «γουρούνα», «χόσκα» (Καστοριά⁹, Νεστόριον)¹⁰, «γουτζι» (Λέσβος Ἀγιάσος)¹¹, «γ'ρούνα» (Αἰτωλία)¹² καὶ ἀλλαχοῦ «γκιόσια» καὶ «γουρουνίτσα»¹³.

¹ Κ. Λ., ἀρ. 1098, σ. 254 - 256, 577 (συλλ. Ἰωάννου Κακριδῆ, 1924).

² Κ. Λ., ἀρ. 334, σ. 95 - 97 (συλλ. Κ. Νεστορίδου, 1894).

³ Κ. Λ., ἀρ. 300, σ. 25, ἀρ. 56 (συλλ. Π. Μακρῆ, 1894).

⁴ Κ. Λ., ἀρ. 124, σ. 40 (συλλ. Στ. Βίου, 1918).

⁵ Κ. Λ., ἀρ. 2336, σ. 24 (συλλ. Δ. Σεϊτανίδου, Σουφλὶ 1960).

⁶ Κ. Λ., ἀρ. 2008, σ. 65 - 66 (συλλ. Εὐστ. Γουρζῆ, 1953).

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 2268, σ. 330 - 31 (συλλ. Χ. Κορύλλου, 1926).

⁸ Κ. Λ., ἀρ. 865, σ. 50 (συλλ. Ἰ. Παπαγεωργίου, 1922).

⁹ Κ. Λ., ἀρ. 1101, σ. 21, 1 (συλλ. Ἰ. Μπακάλη, 1937).

¹⁰ Κ. Λ., ἀρ. 2459, σ. 36 (συλλ. Χαριλάου Χατζῆ, 1962).

¹¹ Κ. Λ., ἀρ. 1446 Γ, σ. 130 (συλλ. Δ. Λουκάτου, 1940).

¹² Κ. Λ., ἀρ. 880, σ. 324 (συλλ. Δ. Λουκοπούλου, 1923).

¹³ Μ. Λελέκου, Ἐπιδόρηιον, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 151 - 152 Κ. Λ., ἀρ. 474, σ. 9 - 11.

Παίζεται αὕτη πανταχοῦ ὁμοιομόρφως μὲ μικρὰς μόνον διαφορὰς, ὡς ἐν Λέσβῳ (ὑπὸ τῶν προσφύγων Ἀδραμυτίου), καλουμένη ἐνταῦθα «τσίκι μπί»¹ Κορώνῃ Πυλίας «γουρουνίτσα»² καὶ Καρπάθῳ «μαντόξυλα»³. Εἰς τὴν Λαμίαν⁴ ἡ «γουρούνα» παίζεται ὡς ἐξῆς: «Δὲν σκάβουν γουβίτσες τὰ παιδιὰ παρὰ ἔχουν γιὰ σημάδι κάποια πέτρα κι ἐπάνω σ' αὐτὴν ἀκουμποῦν τὸ μπαστούνι τους τὸ «γουρουνόξυλο». Γιὰ «γουρούνα» μεταχειρίζονται κάποιον «παλιοτενεκέ». Ἀμέσως μετὰ τὸ λάχνισμα μπορεῖ νὰ ἀπαλλαχτῇ ὁ «γουρνάρης» ἀπὸ τὴν ταπεινωτικὴ θέσι του σὰν προφτάση «ν' ἀλατίση» τὴ «γουρούνα» νὰ τὴν χτυπήσῃ μὲ τὸ «γουρουνόξυλο» καὶ πιάσῃ ἀδειανὸ ἀπὸ ἄλλον παίχτη τὸ σημάδι του· καὶ τότε γίνεται ἐκεῖνος «γουρνάρης». Χτυπάει λοιπὸν τὴ «γουρούνα» μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐγγίξῃ νὰ «κάψῃ» στὰ πόδια κανέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίχτες. Ἄν ὁ «καμένος» δὲν προφτάσῃ νὰ τὴν «ἀλατίσῃ» καὶ νὰ ξαναπιάσῃ πάλι γρήγορα γρήγορα τὸ σημάδι του, πρὶν τοῦ τὸ πιάσῃ ὁ γουρνάρης τότε γίνεται τελειωτικὰ ὁ «καμένος» «γουρνάρης» καὶ ἐλευθερώνεται ὁ ἄλλος.

Ἡ ὑπὸ συζήτησιν παιδιὰ νομίζω, διὰ προσέγγισιν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον κυνδαλισμὸν ἢ πατταλισμὸν, δεδομένου ὅτι ἡ κυνδάλη παίζεται ὁμοίως διὰ πασσάλων. Ἐκαστὸς τῶν παιδῶν βασιάζων εἰς χεῖρας πασσάλους προσπαθεῖ νὰ ἐμπήξῃ ἓνα ἐξ αὐτῶν εἰς λάκκον καθ' ὕψος, ἐνῶ ἕτερος παῖς νὰ ἐκκρούσῃ τοῦτον διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πασσάλων καὶ νὰ ἐμπήξῃ τὸν ἑαυτοῦ· ὁ κατορθώσας τοῦτο ἐνίκα.

Ἡ κυνδάλη βεβαίως θὰ ἔπρεπε νὰ παίζεται καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ τὸ ὕψος ἔδαφος, δηλ. ἐν καιρῷ φθινοπώρου ἢ χειμῶνος καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς εἰς περιοχὰς τῶν ὁποίων τὸ ἔδαφος ἡνῶει τὴν ἐμπήξιν τῶν πασσάλων.

Ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τούτου λόγου ἡ ἀρχαία παιδιὰ θὰ μετεπλάσθῃ εἰς τὴν νεωτέραν αὐτῆς μορφήν μὲ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ της. Σκάπτουν βεβαίως «λάκκους» ὑποτυπώδεις ἐπὶ τοῦ ἔδαφους καὶ κρατοῦν ἐπ' αὐτῶν τοὺς πασσάλους, ἐνῶ ὁ φύλαξ «γουρνάρης» προσπαθεῖ νὰ ἐμπήξῃ εἰς κάποιον λάκκον τὸν πάσσαλόν του, νὰ νικήσῃ καὶ ἀπελευθερωθῇ, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν ἐξ αἰτίας τοῦ ἔδαφους καὶ διὰ πρακτικῶν λόγων νὰ γίνῃ ἄλλως. Εἰς τὴν Λαμίαν δὲν ἔχομεν τὴν ἐκσκαφὴν τῶν ὑποτυπωδῶν λάκκων. Διὰ τοῦ πασσάλου του δηλ. πρέπει νὰ ἐκκρούσῃ εἰς σημεῖον καὶ καταλάβῃ τὴν θέσιν ἄλλου, ὅποτε νικᾷ καὶ ἀπολάσσεται τῆς θέσεως τοῦ «γουρνάρη».

¹ Κ. Α., ἀρ. 1446B, σ. 147 (συλλ. Δ. Λουκάτου, 1940).

² Κ. Α., ἀρ. 1481, σ. 10 (συλλ. Γεωργ. Ταρσούλη, 1940).

³ Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, Λαογραφικά Σύμμ. Καρπάθου, τόμ. Β', σ. 205 - 6.

⁴ Δημ. Λουκοπούλου, Ποιὰ παιγνίδια παίζουν τὰ Ἑλληνόπουλα, 1926, σ. 134.

Οὕτω βλέπομεν ὅτι τὸ κύριον σημεῖον τῆς παιδιᾶς εἶναι ἡ ἔκκρουσις καὶ κατάληψις τοῦ σημείου τοῦ ἀντιπάλου.

Σημειωτέον ὅτι ἡ παιδιὰ αὕτη δὲν ἀπαντᾷ εἰς περιοχὰς ἔνθα ὑπάρχουν ἄλλαι συναφεῖς παιδιαί, ὥς τὰ λεγόμενα *καζίκια* (Σύμη¹, Σάμος², Λειβήσιον³), ἔχοντα ὥς ἑξῆς: «Δύο συμπαίκτορες ὠπλισμένοι μὲ πασσάλους μικροὺς καὶ μεγάλους ἤρχοντο εἰς ἔδαφος μαλακὸν καὶ ἔρριπτον τοὺς πασσάλους ἐμπήγοντες ἐπιτηδεύως διὰ τῆς βολῆς. Ὁ πάσσαλος ὁ ἀνατρέψας τὸν τοῦ ἀντιπάλου ἐνίκα καὶ ὁ ἀντίθετος ἔχανε τὸν πάσσαλον»⁴.

«Τὰ καρφιὰ» (Μεγίστη-Καστελλόριζον)⁵, «μπρόκος» (Σύμη)⁶, «Ππίνα» (Καρπασία Κύπρου)⁷ παίγιον μὲ μικρὰς ράβδους. Ἐκ τῶν παικτῶν ἕκαστος κρατεῖ 4-5 ράβδους ἡμίσεος πῆχεως μήκους. Οὗτοι συγκεντρώνονται εἰς μέρος ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι μαλακὸν ἕνεκα βροχῆς ἢ ἀπλῶς ἀπὸ ἄρδευσιν. Ἐκεῖ παῖς τις ρίπτει κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν ράβδον του, ὥστε νὰ καρφωθῇ κατακορύφως ἢ ὀλίγον τι πλαγίως, ἀκολουθεῖ ἕτερος παῖς ρίπτων τὴν ράβδον του πλησίον τῆς πρώτης πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ τὴν καταρρίψῃ, ὅποτε ἐπιτυχάνων τὴν κερδίζει, καὶ νὰ μένῃ ἡ ἰδική του ἐμπεπηγμένη⁸.

Πάλαι ἐν Ρόδῳ⁹, καὶ τσούνια ἐν Πλαγῇ Λέσβου¹⁰, Σίφῳ¹¹, Μήλῳ¹², Θήρᾳ¹³, Ἀνδρῶ¹⁴, καὶ Καρυστῶ¹⁵ ὀνομάζεται ἡ αὕτη παιδιὰ, ἡ ὁποία παίζεται ὥς ἑξῆς: «*Εἴχαμ' ἐννιά ξύλα στὸ μάκος τὸ καθένα 10 πόντοι. Ἦσανε κάτω ἴσια καὶ τὰ στήναμε κάτω στὸ χῶμα, εἴχαμε καὶ μιὰ μπάλα ξύλινη· τὰ ἐννιά ξύλα τὰ βάξαμε κάτω, τὰ ὀχτὼ γύρω γύρω καὶ τὸ ἄλλο στὴ μέση καὶ τὸ λέγαμε ὁ ἐννιάς.*

¹ Ἰ. Κακριδῆ, Ἑλληνικὰ παιγνίδια, Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ., ἔτ. 1925, σ. 172.

² Κ. Α., ἀρ. 509, σ. 63 (συλλ. Ε. Μυρογιάννη, Σάμος, 1924).

³ Κ. Α., ἀρ. 231, σ. 107. Λειβήσιον, 1873.

⁴ Αὐτὰ παίζονται δι' ἡλῶν (Κ. Α., ἀρ. 166, σ. 13, (συλλ. Ἀχ. Διαμαντάρ. Μεγίστη, 1892).

⁵ Ἐξ ἰδίας πείρας.

⁶ Κ. Α., ἀρ. 720, σ. 144 (συλλ. Ξ. Φαρμακίδου 1918).

⁷ Κ. Α., ἀρ. 751, σ. 111 (συλλ. Θ. Κωνσταντινίδου, 1925).

⁸ Κ. Α., ἀρ. 2152, σ. 99-100 (συλλ. Ἑμμ. Σαρέλλη, 1955).

⁹ Κ. Α., ἀρ. 470, σ. 122, 1923. Κ. Α. ἀρ. 655, σ. 60 καὶ 14β (συλλ. Ἰωάννου Δραγάτη, 1924).

¹⁰ Κ. Α., ἀρ. 2304, σ. 418 (συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1959).

¹¹ Κ. Α., ἀρ. 424, σ. 142 (συλλ. Ἰ. Κυριακοῦ, 1889-1900, 1914).

¹² Κ. Α., ἀρ. 771β, σ. 718, 742 (συλλ. Ἰ. Βογιατζίδου, 1918).

¹³ Κ. Α., ἀρ. 432, σ. 33 (συλλ. Εὐαγγ. Παπαχατζῆ, 1922).

“Υστερα ἐστενόντανε οἱ δυὸ παρέες τριάντα μέτρα μακριά. Ἐπιάναμε ἡ κάθε παρέα μὲ τὴ σειρὰ ὅλοι τὴ μπάλα καὶ τὴ ρίχταμε (= ἐπετούσαμε) πάνω στὸν κύκλο. Ἐὰν ἐπιτύχαινε ἡ μπάλα τὸν ἐννιά, ὅλη ἡ παρέα ἐκέρδιζε ἐννιά καλοῦκες (= πόντους). Ὅσα ἄλλα ξύλα ἐπεφταν ἀπὸ τὸ ρίξιμο τῆς μπάλας ἔδιδαν κέρδος μιὰ καλοῦκα (= πόντο)¹.

Παρατηροῦμεν οὕτως ὅτι καὶ αὕτη ὑπέστη μεταβολὰς ἀπομακρυνθεῖσα τῆς ἀρχικῆς τῆς μορφῆς, ἡ ὁποία διατηρεῖται εἰς τὴν ἐκ Πλαγιᾶς Λέσβου παραλλα-

Εἰκ. 5. Ἀνθρώπινον σποῖωμα καὶ σταυρὸς εἰς ἐσπαρμένον γᾶλλον.

γὴν· «τὰ τσοῦνια παίζονταν πολὺ τὰ παλιὰ χρόνια μὲ παλούκια ποὺ προσπαθοῦσαν μὲ τὴ σειρὰ οἱ παῖκτες καὶ μ' ἓνα χέρι τινάζοντάς τα νὰ τὰ καρφώνουν σὲ λάσπη λέγοντας: «βούρ, θιοκάρ. Τὰ παλούκια τὰ ἔλεγον ματσοῦκες. Τώρα ἐξέλιπε πλέον κι οὔτε κανεῖς τὸ θυμᾶται, τὸ ἀκούσαμε ἀπὸ γιαιγάδες μας οὔτε καὶ τὸ εἶδαμε παιζόμενον»².

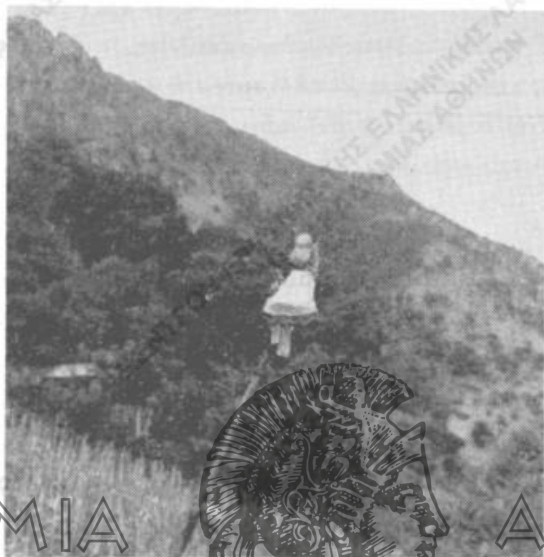
Ἐκ τοῦ γεωργικοῦ βίου ἀναφέρω τὴν συνήθειαν καθ' ἣν «στοῦ χονράφ' ἄμα τελειώσ'μι τοῦ σπαρμό γιὰ τοῦ φύτιμα βάνουμι σ' ἓνα ξύλον ψ'λὸ ἓνα σταυρὸ γιὰ μιὰ κούκλα ὠραία ποὺ πολλὰς βουλὰς τὴν ἔχ'μι ντυμέν' σὰ νύφ' γιὰ νὰ τηρᾶνι τὴ νύφ' κι νὰ πέφτ' καὶ τοῦ μάτι τ'ς κι ὅχ' στοῦ σπαρμό. Αὐτὰ, τοῦ

¹ Κ. Α., ἀρ. 2304, σ. 418 (συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Μῆλος (Πολλώνια 1959). Ἐν Σύμῃ ἀντὶ τῶν ξυλίνων πασσάλων χρησιμοποιοῦν λίθους αἰχμηροὺς τοὺς ὁποίους στήνουν ὁμοίως, ὅπως τοὺς πασσάλους (Κ. Α., ἀρ. 161, σ. 224 (συλλ. Δ. Χαβιαρᾶ, Σύμη 1920 καὶ Κ. Α., ἀρ. 898, σ. 217 (συλλ. Γ. Ἐαρινοῦ, 1895).

² Κ. Α., ἀρ. 2152, σ. 99 - 100 (συλλ. Ἐμμ. Σαρέλλη, 1955).

σταυρό κι τὴν κούκλα, τὰ βάνουμι γιὰ τὸν μᾶτ' κι γιὰ κάθε κακό» (χφ., σ. 121 - 122, Ὁ Άγιος Προκόπιος) (βλ. εἰκ. 5 - 6).

Τὸ ἀνθρώπινον ὁμοίωμα χρησιμεύει πρὸς περισυναγωγὴν τοῦ μιάσματος, ὥς ἐγένετο διὰ τῶν ἀρχαίων φαρμακῶν¹ καὶ πρὸς ἀποπομπὴν τοῦ κακοῦ².

Εἰκ. 6. Ἀνθρώπινον ὁμοίωμα (νύμφη) εἰς ἀγρόν.

Ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν πρωτόγονον ἀντίληψιν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μεταβίβασις τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ὁμοίωμα, ἴσως δὲ καὶ ἐξαπάτησις τοῦ δαίμονος οὕτως, ὥστε νὰ ἀσχοληθῇ οὗτος μὲ τὸ ἀνθρώπινον ὁμοίωμα καὶ οὐχὶ μὲ τὴν σποράν³.

¹ Περί αὐτῶν βλ. Γ. Α. Μέγα, Παραδόσεις περὶ ἀσθενειῶν, Λαογρ., τόμ. 7 (1923), σ. 507 - 514 ὅπου καὶ αἱ παραπομπαί.

² Εἰς Βραχῶρι Ἡπειροῦ: «Ὅταν ξεκινᾷ κάποιος νὰ ταξιδεύῃ ἢ νὰ πάῃ στὸ χωράφι καὶ βρῇ στὸ δρόμο του κανένα γρουσουῆζι θὰ τὸν βρῇ κακό. Γιὰ νὰ μὴν τὸν βρῇ τὸ κακό, μόλις βγῇ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κάνει ἓνα λάκκο καὶ βάζει μέσα ἓνα λιθάρι καὶ λέει: Θάψτω τὸν . . . (τὸ ὄνομα τοῦ γρουσουῆζι)». Κ. Α., ἀρ. 1432, σ. 389, (συλλ. Μ. Λιουδάκη, Βραχῶρι Ἡπειροῦ, 1940). Εἰς Καλλιόπολιν: «Διὰ νὰ καρποφορήσῃ ἀγρός καὶ πρὶν σπαρῇ, πρέπει εἰς μίαν τῶν γωνιῶν αὐτοῦ νὰ ταφῇ ἀρτιγέννητον γαλίδιον». Ἀποστ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικά Καλλιπόλεως, Ἀρχ. Θρακ. Λαογραφ. καὶ Γλωσσ. θησαυροῦ, τόμ. Γ' (1936 - 37), σ. 86.

³ Εἰς Κορῶνιν: «Ἄν ἔχουν πεθάνει δυὸ στὸ χρόνο ἢ κοντιύτερα μέσα στὸ ἴδιο σπίτι βάνουν στοῦ δευτέρου τὴν τσέπη μιὰ κουτσούνα (κούκλα) καὶ τὴ θάψουν μαζί του γιὰ νὰ μὴν τριτώσῃ». Γ. Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλλ. Λαογραφ., (ἀνατ. ἐκ τῆς Ἑπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ. 1941 - 42, τευχ. Β', σ. 7).

Ειδικώτερον τίθεται τοῦτο καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς βασκανίας. Ἡ λαϊκὴ συνήθεια νὰ τίθενται ἀντιβασκάνια ἢ προβασκάνια οὐχὶ μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀψύχων εἶναι εὐρύτερα. Οὕτως ἀναρτοῦν «τσόβολο (κρανίον ζῶου ἢ τρύπιο λιθάρι ἀπὸ σκοινί»¹, βοῖδοκέφαλο², πέταλο, σκόρδα³ κρανίον ὄνου ἢ ἡμίονου⁴, κεφάλι ζῶου⁵, σταυρόν⁶, ἄδειο ἄβγό⁷ ἢ ἓνα ποῦλο⁷ ἐπὶ δένδρων ἢ ἱστών, τοποθετημένων εἰς καλλιεργούμενας ἐκτάσεις.

Ἡ πίστις εἰς τὴν ἀποτρεπτικὴν δύναμιν τοῦ σταυροῦ κατὰ παντὸς κακοποιοῦ πνεύματος, ἣτις εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς τὸν λαόν, προέρχεται ἐκ τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως.

Recherche folklorique dans la province de Trikala du 16 septembre au 3 octobre 1967

par Anne J. Papamichail

Selon l'ordre sub no 56427 de l'Académie d'Athènes l'auteur Anne Papamichail a effectuée des recherches sur la vie populaire traditionnelle et culturelle de la province de Trikala. Elle a travaillé au Bourg Pyli, ainsi qu'aux villages Aghios Procopios et Kaloghiri où elle a recueillie un matériel folklorique varié qu'elle a noté dans un cahier, in 8o grand format, de 468 pages, déposé au Centre des Recherches sub no 3212. Elle a enregistré également, sur bandes magnetiques, 133

¹ Κ. Α., ἀρ. 916, σ. 502 (συλλ. Δ. Λουκοπούλου, Αἰτωλία, 1928). Κ. Α., ἀρ. 976, σ. 695 (συλλ. Δ. Λουκοπούλου, Σούλι, 1912). Γ. Α. Μέγα, Ζητήμ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἑπερ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 3-4 (1941-1942), σ. 83.

² Κ. Α., ἀρ. 36, σ. 303 (συλλ. Δ. Σάρρου, Ἡπειρος, 1888-1893). Κ. Α., ἀρ. 2310, σ. 52-53 (συλλ. Κώστα Μάνου, Ἑπταχώριον Καστοριάς, 1958).

³ Κ. Α., ἀρ. 1974, σ. 41 (συλλ. Δημ. Παπαδούλη, Ἀμούριον Ἐλασσόνο, 1953). Κ. Α., ἀρ. 1105, σ. 247 (συλλ. Μ. Λιουδάκη, Ἀνατολικὴ Κρήτη, 1937).

⁴ Κ. Α., ἀρ. 2339, σ. 25 (συλλ. Κων. Βήχου, Μήλος, 1960). Κ. Α., ἀρ. 1105, σ. 247 (συλλ. Μ. Λιουδάκη, Κρήτη, 1937). Κ. Α. ἀρ. 2303, σ. 117 (Στεφ. Ἡμέλλου, Νάξος Φιλώτιον, 1959). Κ. Α., ἀρ. 1973, σ. 9 (συλλ. Β. Σαμαρά, Τρίκαλα, 1952).

⁵ Κ. Α., ἀρ. 2302, σ. 574 (συλλ. Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Πράμαντα Ἰωαννίνων 1959).

⁶ Κ. Α., ἀρ. 976, σ. 695 (συλλ. Δ. Λουκοπούλου, Σούλι, 1912).

⁷ Βλ. Εὐαγγ. Κ. Φραγκάκι, Συμβολὴ στὰ Λαογραφικὰ τῆς Κρήτης, Ἀθήνα, 1949, σ. 36.

chansons et danses populaires. Cette collection est complétée par un grand nombre de photos.

De ce matériel l'auteur examine seulement certains éléments traditionnels à savoir : parmi les légendes, celle de St. Cosma qui croit-on a traversé la mer en étendant sa capote. Ce sujet qui est commun et à d'autres Saints provient, selon l'auteur, du récit miraculeux de l'Evangile. (Mathieu 12, 25 - 29, Marc 6, 48, Jean 6, 19) ou du passage de Job, qui est lu dans l'église durant le grand Carême avant de Pâques, ou même du récit miraculeux de Jean l'Etranger, qui se trouve dans le livre de Saints.

Parmi les récits locaux, elle mentionne celui du passage d'Aly Pacha du bourg Pyli (voir photo 1) et quelques légendes qui relatent la vie et l'oeuvre de St. Bessarion II. Les deux premières racontent la punition que le Saint a infligée à des sacrilèges et aux traces sur une pierre du sabot de son mulet. Des récits similaires qui sont d'une tradition ancienne existent encore chez d'autres peuples.

Aux légendes n° 4, 5 et 6, le Saint est présenté comme chassant la petite Vérole, la peste et les sauterelles. Dans son synaxaire Saint Bessarion est présenté comme protégeant les fidèles de ces fléaux et surtout de la peste.

Les légendes n° 7, 8, 9 et 10 se rapportent à la construction par le Saint du pont qui se trouve à l'ouest du bourg de Pyli et les n° 6, 10 et 11 à la fondation du Couvent de Doussikon et autres.

Parmi les jeux d'enfants qu'elle a recueillie elle examine celui de «γ'ρούνα» (la truie). Ce jeu est connu d'après l'auteur en plus à d'autres régions de Grèce et a son origine au jeu antique «κυνδαλισμός» ou «πασσαλισμός», qui est joué également avec des piquets. Les différences, qui existent entre le jeu ancien et le jeu contemporain, proviennent des raisons pratiques et climatologiques tandis que les principales caractéristiques sont restées les mêmes.

Elle remarque également que ces jeux ne se racontent pas aux régions où existent des jeux similaires comme p. ex. le jeu «καζίκια» les clous etc., et que d'autres jeux ont subi des transformations pareilles s'éloignant de leur aspect d'origine.

Enfin, elle rapporte la coutume de poser sur un champ une belle poupée ou une croix pour empêcher qu'on jette le mauvais oeil ou autre maléfice sur leur recolte. Il s'agit, dit l'auteur, d'une habitude primitive

ou selon les croyances populaires l'idole humain empêchait les mauvais esprits d'agir et les épurait les miasmes en les transférant sur lui-même. (voir photos No 5, 6). Plus particulièrement ce coutume a comme but d'empêcher le mauvais oeil. Pour cette même raison que dans d'autres régions de Grèce, on pose aux champs des crânes d'animaux, des oeufs etc.

I'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ ΣΕΡΡΩΝ

(26 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1967)

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΟΥ

Πρὸς τὸν σκοπὸν ἐρεῦνης ἐθιμικῶν ἐκδηλώσεων τὴν 1ην Μαρτίου καὶ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς εἰργάσθην ἀπὸ τῆς 26ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 8ης Μαρτίου 1967 εἰς τὰ χωρία: α) Ἀγριανή, β) Σιτοχώρι καὶ γ) Ἀγία Ἐλένη τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἔνθα ἐκίνηματογράφησα:

α'. Ἀγεμὸν παίδων, ῥδόντων τὸ γλῶσσιμα κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου εἰς Ἀγριανὴν καὶ Σιτοχώρι.

β'. Φάσεις ἐκ τῆς τελέσεως τοῦ ἔθιμου τοῦ Καλόγερος εἰς Ἀγίαν Ἐλένην κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς (6 Μαρτίου 1967), πρὸς δὲ καὶ τρόπους ἐκτελέσεως μελῶδιῶν: α) διὰ γκαίντας (ἀσκαίλου), συνοδεῖα νταχαρὲ εἰς Ἀγριανὴν καὶ β) διὰ τῆς Θρακικῆς λύρας, συνοδεῖα νταβουλιού (μεγάλου νταουλιού) εἰς Ἀγίαν Ἐλένην.

Ἀντιστοιχῶς πρὸς τὰς κίνηματογραφήσεις ταύτας ἠχογράφησα ἔτι 55 μελωδίας ῥισμάτων καὶ χορῶν, ὡς καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην, κατέγραψα σχετικὰς πρὸς τὰ κίνηματογραφηθέντα θέματα πληροφορίας, εἰς δὲ τὴν Ἀγριανὴν ἐπεξετεῖνα τὴν ἐρευνάν μου καὶ εἰς θέματα ἰδίᾳ τοῦ ὕλικού βίου τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῆς καταγραφείσης σχετικῆς ὕλης ἀπηρτίσθη χειρόγραφον ἐκ σελίδων 207, σχήμ. 8ον, τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' ἀριθμ. εἰσαγ. 3168. Τὰ κίνηματογραφηθέντα θέματα κατεγράφησαν εἰς τὸ εἰδικὸν βιβλίον ὑπὸ τοὺς ἀριθμ. 48-52, αἱ δ' ἠχογραφήσεις ὑπὸ τοὺς ἀρ. 14507-14552 καὶ Η.Λ.Υ. ἀρ. 449-454.

Α'. Εἰς Ἀγριανήν¹, τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος, ἐκίνηματογραφήθη τὸ ἔθιμον

¹ Τὸ παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου ἦτο *Κλεπούσσα* «διότι εἶχε πολλὰ χωριουδάκια γύρω-γύρω, ἐφτά, καὶ μετὰ ρήμαξαν καὶ μαζεύτηκαν ἐδῶ καὶ ἐπειδὴ πῆρε τὰ ἄλλα τὰ χωριουδάκια, σὰ νὰ τὰ ἐκλεψε, τὸ ἔβγαλαν Κλεπούσσα». (Κ.Λ. χφ. ἀρ. 3168, σ. 47). Τὸ σημερινὸν ὄνομα ἐδόθη ἐκ τῶν Ἀγριάνων, λαοῦ παιονικοῦ, κατοικοῦντος τὴν περὶ